

MELLANMÄNSKLIGT FÖRTROENDE OCH ÅSIKTER OM FINLANDSSVENSKAR OCH DET SVENSKA SPRÅKETS STÄLLNING I FINLAND

Maria Bäck & Thomas Karv

Inledning

I detta kapitel fokuserar vi på sambandet mellan *mellanmänskligt förtroende* och attityder gentemot finlandssvenskar och det svenska språkets ställning i Finland. En stor del av den tidigare forskningen om förtroende tyder på att individer som uppvisar högt mellanmänskligt förtroende samtidigt också uppvisar andra nära relaterade samhällspositiva attityder (Rothstein & Uslaner 2015; Welch m.fl. 2005). Det mellanmänskliga förtroendet förenar oss med människor som är olika oss själva (Rothstein & Uslaner 2015, 155) och det anses även vara starkt kopplat till andra positiva personlighetsattribut på individnivå, såsom en allmänt hög livstillfredsställelse, samarbetsvilja och respekt för andra människors rättigheter (Rotter 1971). På motsvarande sätt tenderar individer vars mellanmänskliga förtroende är lågt vara mer cyniska och ha en i allmänhet mer pessimistisk inställning till livet (Delhey & Newton 2003, 95). Det mellanmänskliga förtroendet innebär att man anser att de flesta människor går att lita på, och det är en form av socialt förtroende som i litteraturen ofta också förknippas med begreppet socialt kapital (Putnam 1993). Teorin om det sociala kapitalet har under de senaste åren fått

stor uppmärksamhet inom den samhällsvetenskapliga forskningen och enligt en stor del av denna forskning är det mellanmännskliga förtroendet även den viktigaste beståndsdel i denna teori (Uslaner 2002; Rothstein 2002; Norris 2002). I litteraturen används ofta något olika benämningar för förtroende, förutom mellanmännskligt förtroende bl.a. social tillit eller generaliserat förtroende. Förtroende är nämligen ett mångsidigt koncept som kan anta olika former och ha något olika effekter, beroende på exempelvis relationen mellan individerna (Bäck 2008, 40). I fortsättningen kommer vi att använda benämningen *mellanmännskligt förtroende* för att beskriva den typ av förtroende som är av intresse i detta kapitel och som beskriver förtroendeförhållandet till människor i allmänhet.

Det empiriskt etablerade sambandet mellan mellanmännskligt förtroende och andra positiva attityder är den främsta orsaken till varför denna typ av förtroende även är intressant i detta sammanhang. Eftersom mellanmännskligt förtroende enligt tidigare forskning funnits öka toleransen och förståelsen för minoriteter och deras rättigheter förväntar vi oss att finna ett samband mellan högt mellanmännskligt förtroende och en positivare inställning till det svenska i Finland, medan vi antar att inställningen till det svenska i Finland är negativare hos den del av svarspersonerna vars mellanmännskliga förtroende är lägre.

Kapitlet är disponerat enligt följande: vi inleder med att placera in begreppet mellanmännskligt förtroende i ett bredare teoretiskt perspektiv och utgår där från den redan digra, men ständigt växande forskningen kring förtroende. Därtill diskuterar vi begreppet förtroende samt de positiva effekter som ett högt mellanmännskligt förtroende bevisligen bidrar till. Därefter fokuserar vi på forskningen kring det mellanmännskliga förtroendets roll och dess effekt på majoritetsbefolkningens attityder gentemot etniska, kulturella och språkliga minoriteter. Efter teorigenomgången och metodologiska överväganden presenterar vi våra analyser som i första hand grundar sig på variansanalys och korstabeller. Analyserna visar mycket tydligt att det i vårt datamaterial finns ett samband mellan högt mellanmännskligt förtroende och positivare attityder till det svenska språket, finlandssvenskar som folkgrupp och den obligatoriska skolsvenskan. Kapitlet sammanfattas med en avslutande diskussion om

vilken inverkan resultaten kan ha på språkklimatet i Finland och vad resultaten säger oss om framtiden.

Det mellanmännsliga förtroendets källor och effekter

Vid första anblicken kan det verka som om de nordiska länderna, inklusive Finland, utgör idealtyper av homogena enhetsstater med mycket få kulturella skillnader. Detta stämmer också delvis, och det är en ofta förekommande förklaring till det jämförelsevis höga mellanmännsliga förtroendet i dessa länder. Enligt tidigare forskning är det mellanmännsliga förtroendet nämligen lägre i länder som har en högre grad av etnisk, kulturell och språklig mångfald (Alesina & Ferrara 2000; Costa & Kahn 2003). Som en följd av att flera västerländska samhällen blivit tvungna att hantera nya immigrationsmönster har forskare under senare år alltmer börjat intressera sig för denna aspekt. Etnisk mångfald behöver självfallet inte per definition vara någonting negativt, men de senaste årens utveckling, till exempel när det gäller flyktingsituationen,¹ har lett till att attityderna mot invandrare och nya minoritetsgrupper på många håll skärpts, åtminstone i de länder som påverkats mest (se t.ex. Alesina & Ferrara 2000; Delhey & Newton 2004; Stolle, Soroka & Johnston 2005; Czymara & Schmidt-Catran 2017).

Vissa länder är dock traditionellt mer heterogena och i dem finns sedan tidigare minoritetsgrupper som har lyckats etablera sig under en längre tid. Graden av mellanmännsligt förtroende mellan befolkningsgrupper kan i sådana fall bero på vilken typ av diversitet det är frågan om (gamla eller nya minoriteter), men det kan också hänga samman med den förda regeringspolitiken och institutionella arrangemang som berör minoriteterna specifikt (Stolle, Soroka & Johnston 2005). Finlandssvenskarna beskrivs ofta som en ”positiv” minoritet, som trots sitt relativt låga antal ändå har en hög socioekonomisk och kulturell status (Liebkind 1995, 28–29). I Finland har man redan en längre tid strävat efter att säkerställa finlandssvenskarnas kulturella särlösningar genom institutionella arrangemang som

1 Finland tog 2015 emot 32 000 asylsökande, att jämföra med 3 651 året innan (Migrationsverket).

berör exempelvis utbildning, intresseorganisationer, dagstidningar och mediebolag. Dessa arrangemang bidrar till att bibehålla minoritetskulturen och den språkliga och sociala sammanhållningen. Det är också osannolikt att majoritetsbefolkningen skulle vilja tilldela en minoritet rättigheter eller privilegier om den har en negativ uppfattning om minoriteten eller inte uppfattar dess medlemmar som sina landsmän. Även om finlandssvenskarna kämpar med liknande problem som många andra minoriteter när det handlar om att bevara sitt språks ställning eller andra kulturella särdrag, har finlandssvenskarna ändå klara fördelar jämfört med andra länders minoritetsgrupper (Liebkind 1995, 28–29).

Inledningsvis finns det emellertid skäl att klargöra vad som menas med ett mellanmänniskt förtroende och hur det skapas. Mellanmänniskt förtroende är en form av generellt (socialt) förtroende och kan definieras som uppfattningen att de flesta personer i ens omgivning oftast är pålitliga och åtminstone inte medvetet vill en illa (Norén Bretzer 2005, 18–20). De individer som uppvisar ett högt mellanmänniskt förtroende tenderar att lita på människor även utanför sin närmaste omgivning och graden av mellanmänniskt förtroende brukar därmed användas för att indikera förtroendet för den större sociala omgivningen.

Motsatsen till det mellanmänniska förtroendet är det partikulära eller särskiljande förtroendet, som är mer relaterat till individens närmaste krets bestående av familj, släkt och vänner (Norén Bretzer 2005, 21–23). Denna form av förtroende, som alltså omfattar personer man redan känner sedan tidigare, tjänar inte samhället i stort utan kan rentav vara skadligt i och med att det skapar känslor av ”vi” och ”de andra” (Bäck 2011, 35–36). Det är dock viktigt att påpeka att en individs förtroenderelationer kan vara mycket varierande och formas i olika sociala sammanhang. De allra flesta former av socialisering sker naturligtvis mellan personer man redan känner sedan tidigare. I detta kapitel utgår vi från den typ av mellanmänniskt förtroende som enligt litteraturen är det mest fördelaktiga för samhället i en bredare bemärkelse, dvs det generella mellanmänniska förtroendet.

Det finns även en stark moralisk aspekt inbakad i begreppet mellanmänniskt förtroende som understryker kopplingen mellan mellanmänniskt förtroende samt medmänniskhet och solidaritet

mot individer som är obekanta för oss. Om det inte går att lita på andra än dem man redan känner eller individer som liknar en själv, är den sociala gemenskapen mycket begränsad. Ett högt mellanmänskligt förtroende kräver inte att man under alla omständigheter litar på alla individer, utan endast att man har som utgångspunkt att *de flesta* individer för det mesta går att lita på (Uslaner 2002, 21–27; Bäck 2011, 33, 36). Putnam (2007) poängterar vidare, att ju mer man umgås med individer utanför den ursprungliga ”vi-gruppen”, desto mer inkluderande och större blir den gruppen. I enlighet med den så kallade kontakthypotesen minskar socialt umgänge mellan etniska grupper motsättningar och motverkar därmed också att fördomar och fientlighet uppstår mellan minoritets- och majoritetsgrupperna i fråga (Coté & Erickson 2009; Phinney, Ferguson & Tate 1997; Semyonov & Glikman 2009; se även kap. 6 i denna bok). Enligt Coté och Erickson (2009, 1665) beror detta på att individer med ett brett och diversifierat socialt nätverk tenderar att ha ett högre mellanmänskligt förtroende och samtidigt en större förståelse för de problem som de kulturella minoritetsgrupperna upplever. Därför antas de också ha en positivare inställning till politiska beslut som är fördelaktiga för minoritetsgrupperna. En studie av Semyonov och Glikman (2009), som bygger på en jämförelse mellan 21 europeiska länder, visar även på att sociala kontakter mellan etniska grupper reducerar hotbilden och det sociala avståndet mellan grupper. Däremot framhåller Coté och Erickson (2009, 1666) att alla typer av kontakter mellan grupper nödvändigtvis inte har positiva effekter på inställningen till minoriteter. Ifall det till exempel uppstår en konkurrenssituation kan kontakten i stället få en negativ effekt på attityderna gentemot minoritetsgruppen (den s.k. tävlingshypotesen).

Debatten om hur mellanmänskligt förtroende skapas och utvecklas pågår emellertid fortfarande. Enligt en del uppfattningar bör det mellanmänskliga förtroendet mer ses som en moralisk eller kulturell attityd, och är något som man tar till sig genom socialisering i ett mycket tidigt skede av livet (Uslaner 2002). Enligt andra uppfattningar kan det mellanmänskliga förtroendet påverkas av erfarenheter, till exempel så att positiva erfarenheter av sociala interaktioner med personer från någon annan grupp skapar förtroende för gruppen som helhet (Alesina & Ferrara 2000; Rothstein 2003). Här

går dock åsikterna något isär. Exempelvis Uslaner (2002, 1–2) hävdar att det mellanmännsliga förtroendet och dess moraliska grunder inte påverkas märkbart av erfarenheter, utan är något som finns i den männsliga naturen. Det partikulära förtroendet bygger på att man har ett större förtroende för individer som liknar en själv, till exempel individer från samma religiösa, etniska eller sociala grupp. Varierande kulturella utgångspunkter kan därmed försvåra processen för att ett högt mellanmännsligt förtroende ska kunna utvecklas. Samtidigt är det fullt möjligt att utveckla ett högt förtroende för individer man haft kontakt med under en längre tidsperiod. Även om det enligt flertalet forskare är svårt att utveckla ett högre mellanmännsligt förtroende ur ett högt partikulärt förtroende, borde det ändå vara möjligt efter en längre tid av social interaktion. Ett högt mellanmännsligt förtroende kan således vara grundat såväl på förutsägelse och subjektiv rationalitet, som på moraliska normer om tillit (Rothstein 2003, 108–109).

En annan teori är att det mellanmännsliga förtroendet starkt påverkas av kvaliteten på de politiska institutionerna. Som bevis för det detta brukar forskare lyfta fram det faktum att det mellanmännsliga förtroendet är högre i länder som har de minst korrumperade och de mest jämlika politiska systemen (Bäck 2011; Delhey & Newton 2003, 97). Med hänvisning till detta anser Rothstein och Uslaner (2015) därför att det först och främst handlar om ekonomisk jämlikhet, och att mellanmännsligt förtroende därför uppstår lättare i länder där alla upplever att de har samma möjligheter. Inglehart (1997) finner också ett starkt samband mellan mellanmännsligt förtroende och demokratisk stabilitet i sin undersökning som omfattar flera länder runtom i världen. Den kausala riktningen mellan dessa variabler är emellertid något som fortfarande debatteras, eftersom man inte har kunnat enas om ifall det är högt mellanmännsligt förtroende som leder till mer jämlika politiska system, eller om det är jämlika politiska system som leder till ett högre mellanmännsligt förtroende.

Det finns flera teorier om hur förekomsten av mellanmännsligt förtroende leder till mer toleranta och positiva attityder gentemot minoriteter. För det första antas de som har ett högt mellanmännsligt förtroende på individnivå inte vara lika fördomsfulla eller misstänk-

samma mot individer med annan bakgrund eller annat ursprung. Individer med högt mellanmännskligt förtroende litar i allmänhet på folk, oberoende av ursprung eller andra egenskaper. Etnicitet, språk, seder, fritidsaktiviteter, sexuell eller religiös läggning antas vara ovidkommande faktorer vid avgörandet av förtroendet (Norén Bretzer 2005, 21; Uslaner 2002, 194–196). För det andra bidrar ett mellanmännskligt förtroende också till ökad tolerans och solidaritet (Misztal 1996). Individer som litar på folk i allmänhet tror i större utsträckning på fördelarna med en gemensam kultur och värdet i att samarbeta och ge rättigheter åt både minoriteter och nya etniska grupper (Uslaner 2002, 197, 215). Det finns även studier som tyder på att samhällen som kännetecknas av högt mellanmännskligt förtroende är mer inkluderande och öppna (Freitag & Bühlmann 2009, 1537) och att det därmed finns en högre acceptans för kulturella och etniska minoriteter inom sådana länder (Reeskens 2013, 718). Finland och de övriga nordiska länderna har utan undantag konstaterats höra till de länder i världen där det mellanmännskliga förtroendet är allra högst (Inglehart 1997; Newton 2001; Hooghe m.fl. 2008; Bäck 2019). Finland kännetecknas även av andra positiva samhälleliga egenskaper, såsom låg korruptionsnivå,² hög ekonomisk jämlikhet³ och ett relativt högt förtroende för de nationella politiska institutionerna.⁴ Därtill är Finland känt för sin generellt sett höga utbildningsnivå, som anses vara en av de faktorer som starkast bidrar till och förklarar framväxten av toleranta värderingar (Coté & Erickson 2009).

Samtidigt kan faktorer som religion, språk och etnicitet försvåra processen genom att de utgör potentiella hinder för det mellanmännskliga förtroendets utformning. När det gäller attityder gentemot en språklig minoritet, är det därtill så gott som omöjligt att skilja attityden gentemot språket från attityden gentemot individerna som pratar språket, vilket innebär att det inte går att diskutera det ena utan att ta hänsyn till det andra (Cargile m.fl. 1994, 215). Enligt

2 Tredje lägst korruption baserat på en global jämförelse (2018) av Transparency International.

3 Femte lägst bland OECD-länderna baserat på Gini-index (2016).

4 Näst högst förtroende, efter Danmark, för det nationella rättssystemet, baserat på en europeisk jämförelse gjord av Eurobarometer (EB 89.1, mars 2018).

Cargile m.fl. (1994) kan till exempel en individs språkbruk leda till att åhöraren gör en social kategorisering, vilket i sin tur kan leda till olika indirekta uppfattningar om individens personlighet. Under andra omständigheter kan också en individs språkbruk leda till att åhöraren gör direkta antaganden om hens personlighet eller grupp-tillhörighet. Språkbruket kan alltså skapa kognitiva uppfattningar hos åhöraren gällande individens personlighet och individens grupp-tillhörighet samt egenskaper hos den gruppen. Språk kan därmed vara både en starkt inkluderande och en starkt exkluderande faktor när det kommer till social kategorisering, dvs. processen genom vilken man inkluderar andra individer i "vi-gruppen" eller exkluderar dem till "de andra". Inom "vi-gruppen" tenderar de som inkluderats försöka minimera skillnaderna inom gruppen, samtidigt som man förstorar olikheterna mellan "vi-gruppen" och de andra (Dovidio, Gaeryner & Saguy 2009, 5).

I forskningslitteraturen nämns ofta två faktorer som har stärkt finlandssvenskarnas situation i jämförelse med många andra minoriteter runtom i världen. För det första har en hög grad av social integration och socioekonomisk jämlikhet mellan majoritetsbefolkningen och finlandssvenskarna, främjat av institutionella och juridiska arrangemang, varit avgörande för graden av förtroende mellan grupperna. För det andra är graden av mellanmänniskt förtroende högt inom båda språkgrupperna. För finlandssvenskarnas egen del har detta varit viktigt, i synnerhet för den inre enheten och den politiska och sociala mobiliseringen (McRae 1997; Sundberg 2005).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att ett mellanmänniskt förtroende kan ses som en egenskap både hos individer och samhällen och att många positiva aspekter både på den individuella och på den samhälleliga nivån sammanhänger med ett högt mellanmänniskt förtroende (Rothstein & Uslaner 2015, 151–152). Samtidigt tyder forskningen på att i samhällen där gemensamma intressen inte existerar avtar även det mellanmänniska förtroendet efterhand, medan förtroendet stärks inom samhällen som i större utsträckning präglas av ömsesidigt beroende och samarbete över gränserna (Hardin 2004). Även om det mellanmänniska förtroendet är jämförelsevis högt i Finland, så kan det ändå variera betydligt på individnivån. Därför anser vi att det är viktigt att studera hur individer med olika

grader av förtroende uppfattar finlandssvenskarna som grupp och det svenska språkets ställning i vårt land.

Variabler och metod

Den centrala oberoende variabeln i detta kapitel är mellanmännskligt förtroende. Hittills har det vanligaste instrumentet för mätning av mellanmännskligt förtroende varit strukturerade enkätundersökningar. Det är tyvärr långt ifrån problemfritt att både försöka definiera och operationalisera mellanmännskligt förtroende. Majoriteten av studierna om mellanmännskligt förtroende förlitar sig på en attitydfråga som återfinns i ett antal olika opinionsmätningar. Frågan, som enligt den svenska översättningen lyder ”Generellt sett, skulle du säga att de flesta människor är att lita på, eller kan man aldrig vara nog försiktig?”, har uppfattats som användbar av flera anledningar, men frågan har även kritiserats för att vara vilseledande och för att den kan ge upphov till feltolkningar. Det är inte säkert att alla svarspersoner har samma uppfattning om vad det innebär att kunna lita på andra individer och vilka som egentligen utgör ”de flesta människor”. Det är möjligt att inte enbart främmande individer uppfattas tillhöra gruppen ”de flesta människor”, utan även individer som respondenterna/svarspersonerna har olika grad av bekantskap med, vilket leder till överlappningar med andra former av förtroende. Det finns också indikationer på att människor har olika uppfattningar om pålitligheten hos olika grupper av människor (Glaeser m.fl. 2000).

Breda koncept som mellanmännskligt förtroende kan därför vara mer meningsfulla att undersöka med hjälp av flera enkätfrågor. Ju mer komplicerat fenomenet är, desto svårare är det att på ett pålitligt sätt fånga det. För att öka validiteten och samtidigt få stabila data kan det därför finnas skäl att skapa en skala eller ett index för att beskriva ett möjligen dolt fenomen. Vad beträffar mellanmännskligt förtroende finns det åtminstone ett beprövat alternativ som visat sig vara användbart. Vid sidan av standardfrågan om förtroende finns det även i kontrollgruppsenkäten en fråga om rättvisa och en fråga om hjälpsamhet som lyder ”Tror ni att de flesta människor skulle försöka utnyttja er om de fick chansen, eller skulle de försöka vara ärliga och rättvisa?” samt ”Tror ni att de flesta människor för det

mesta försöker vara hjälpsamma mot andra eller att de främst ser till sig själva?”. Det går givetvis att argumentera för att dessa frågor inte direkt mäter mellanmänniskt förtroende, utan snarare är en allmän bedömning av ”de flesta människors” anständighet (Hardin 2004). I och med att de anknyter till människors känsla av moraliska förpliktelser, som är väsentliga ingredienser i det mellanmänniska förtroendet, går det ändå att utgå från att svaren på frågorna ger en allmän bedömning av hur riskfyllt svarspersonerna uppfattar att det är att bli utsatt för obekanta människors godtycke. Därmed väljer vi att samordna dessa tre frågor till en summavariabel för mellanmänniskt förtroende. Ett reliabilitetstest gjordes för att utvärdera summavariabelns tillförlitlighet och det visar att korrelationen mellan frågorna är tillräckligt stark för att detta ska låta sig göras (Cronbach's alfa 0,830). Variabeln är kodad så att den kan anta värden mellan 0 och 10.⁵ För att underlätta analyserna har summavariabeln vidare omkodats så, att svarspersonerna kan delas in i grupper med lågt (0–3), medelhögt (4–7) och högt socialt förtroende (8–10). Av samtliga svarspersoner i analysen (N = 1 629) hade 10,3 procent lågt förtroende, 68,4 procent medelhögt förtroende och 23,1 procent högt förtroende.

Vi har valt att granska det mellanmänniska förtroendets roll dels med fokus på två frågor eller påståenden som berör finlandssvenskar i allmänhet, dels med fokus på tre frågor som uttryckligen berör skolsvenskan. De ursprungliga svarskategorierna ”Starkt av annan åsikt”, ”Av annan åsikt”, ”Av samma åsikt” och ”Starkt av samma åsikt” har kodats om till två kategorier (”Håller inte med” och ”Håller med”) och samtliga frågor har samma riktning. Generella attityder mäts med påståendena ”Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna” och ”Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp”. Attityder som rör skolsvenskan mäts genom påståendena ”Svenskundervisningen i skolorna bör vara frivillig”, ”Jag skulle ha studerat svenska i skolan även om det hade varit frivilligt” och ”Det skulle vara nyttigare att läsa andra språk än svenska i skolan”.

5 Summavariabeln är kalkylerad så, att minst två av de tre enskilda frågorna som ingår i indexet måste ha besvarats.

Analys

Inledningsvis granskar vi det bivariata sambandet mellan summavariabeln för mellanmännskligt förtroende och summavariabeln för attityder till svenska (hädanefter ”sammantagna åsikter”; se även beskrivningen av enkätmaterial i introduktionskapitlet). Korrelationsanalysen visar att variablerna är sinsemellan signifikant positivt korrelerade, och att ju högre svarspersonens förtroende är på skalan mellan 0 och 10, desto positivare är inställningen till det svenska språket och finlandssvenskar i allmänhet ($R = 0,217$ $p < 0,01$). En envägs variansanalys utfördes också för att undersöka om medeltalen, med avseende på summavariabeln, skiljer sig signifikant från varandra i de tre olika kategorierna för mellanmännskligt förtroende. Enligt analysen är skillnaderna mellan dessa grupper statistiskt signifikant ($p < 0,001$). I tabell 4.1 anges medeltalen för summavariabeln när det gäller sammantagna åsikter (0–14) inom de olika grupperna för mellanmännskligt förtroende.⁶

Tabell 4.1 Medeltal för attityder till svenska i de olika grupperna för mellanmännskligt förtroende

		Medeltal (N)	Standardavvikelse
Generaliserat förtroende	Lågt	5,71 (167)	3,09
	Medelhögt	6,65 (1114)	2,90
	Högt	7,62 (348)	2,63
	Totalt	6,69 (1629)	2,91

I det följande undersöks sambandet mellan mellanmännskligt förtroende och ett antal frågor som berör allmänna åsikter om finlandssvenskar och svenskan i Finland (se tabell 4.2). Frekvenstabellerna analyserades också med hjälp av Chi²-test, som bekräftar att skillnaderna mellan det mellanmännskliga förtroendets olika grupper är statistiskt signifikanta för båda frågorna ($p < 0,001$).

Analyserna visar att medan majoriteten (53 %) av svarspersonerna anser att Finlands tvåspråkighet *inte* är till nytta enbart för finlandssvenskarna, så anser ungefär lika många (52 %) att finlandssvenskarna

6 Samtliga analyser är viktade med variabeln Vikt (kön, ålder och landskap).

Tabell 4.2 Attityder till finlandssvenskarna i de olika grupperna för mellanmänniskt förtroende procentuellt

Attityder om finlandssvenskarna		Mellanmänniskt förtroende			
		Alla	Lågt	Medel	Högt
Finlands tvåspråkighet är endast till nytta för finlandssvenskarna	Håller inte med	53	32	53	64
	Håller med	47	68	47	36
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1625)	(n = 167)	(n = 1101)	(n = 346)
Finlandssvenskarna är en privilegierad grupp	Håller inte med	48	38	47	56
	Håller med	52	62	53	44
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1614)	(n = 168)	(n = 1102)	(n = 344)

utgör en privilegierad grupp i Finland. Det som dock är slående är hur stor skillnad det är i attityden bland svarspersoner vars mellanmänniska förtroende är högt respektive lågt när det gäller den första frågan. Av svarspersonerna vars mellanmänniska förtroende är lågt anser 68 procent att tvåspråkigheten endast är till nytta för finlandssvenskarna själva, medan endast 36 procent av personer med högt förtroende ansåg detsamma. Skillnaden är alltså hela 32 procentenheter. Skillnaderna mellan svarspersoner med högt respektive lågt förtroende är något mindre beträffande påståendet om att finlandssvenskarna är en privilegierad grupp, men även här är det tydligt att den allmänna attityden är positivare bland individer med högt förtroende (56 %) än bland dem som har lågt förtroende (38 %). Här är skillnaderna mellan dessa två grupper drygt 18 procentenheter.

Av tabell 4.3 framgår att svarspersonernas mellanmänniska förtroende också inverkar på hur positivt eller negativt inställd man är när det gäller svenskundervisningen i skolorna. Överlag är attityderna till skolsvenskan betydligt mer negativa än gentemot finlandssvenskarna som grupp och svenskan i allmänhet, och effekten av mellanmänniskt förtroende förefaller inte vara riktigt lika tydlig. Skillnaden mellan de olika kategorierna för de två första frågorna är dock statistiskt signifikant på 0,001-nivån och på 0,05-nivån för den sista frågan.

En klar majoritet (nästan 74 %) av svarspersonerna anser att svenskundervisningen i de finskspråkiga skolorna bör vara frivil-

Tabell 4.3 Attityder till skolsvenskan i de olika grupperna för mellanmänskligt förtroende procentuellt

Åsikt om skolsvenskan		Mellanmänskligt förtroende			
		Alla	Lågt	Medel	Högt
Svenskundervisningen i skolorna bör vara frivillig	Håller inte med	26	16	26	32
	Håller med	74	84	74	68
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1621)	(n = 167)	(n = 1108)	(n = 346)
Jag skulle ha studerat svenska i skolan även om det hade varit frivilligt	Håller inte med	47	59	48	39
	Håller med	53	41	52	61
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1622)	(n = 168)	(n = 1108)	(n = 346)
Det skulle vara nyttigare att läsa andra språk än svenska i skolan	Håller inte med	35	29	35	40
	Håller med	65	71	65	60
	Totalt	100	100	100	100
		(n = 1606)	(n = 166)	(n = 1098)	(n = 342)

lig. När man undersöker attityderna hos personer med olika grad av förtroende kommer det ändå tydligt fram att inställningen till den obligatoriska skolsvenskan är betydligt mer positiv bland dem som har högt förtroende (32 %) än bland dem som har lågt förtroende (16 %). Skillnaden är således nästan 16 procentenheter. Av svarspersonerna som har högt förtroende skulle majoriteten (61 %) ha studerat svenska i skolan även om det hade varit frivilligt, medan 41 procent av personerna med lågt förtroende också skulle ha gjort det (skillnad ca 20 procentenheter). Även om majoriteten av respondenterna med ett högt mellanmänskligt förtroende också hellre skulle läsa andra språk än svenska i skolan (60 %), är andelen ändå ca 11 procentenheter lägre än bland personer med lågt förtroende (71 %).

Slutsatser

Vårt datamaterial visar att den finländska majoritetsbefolkningen generellt har en positiv inställning till finlandssvenskar och svenskan i Finland. Det är främst den obligatoriska svenskundervisningen som majoriteten är kritisk mot. Den finlandssvenska minoriteten utgör på många sätt en ovanlig minoritet. Det existerar inte många ”positiva” nationella minoriteter runtom i världen och ännu färre som har

samma konstitutionella rättigheter som majoriteten att lära sig och använda sitt språk i både privata och offentliga sammanhang. Orsakerna till den finlandssvenska minoritetens jämförelsevis positiva särställning kan kopplas till landets historia, institutionella arrangemang, opinionsklimatet och – som ett resultat av dessa – ett antal institutioner (t.ex. Svenska Finlands folkting) och lagar som värnar om den kulturella autonomi och de språkliga rättigheterna.

Det är här vi anser att det mellanmänniska förtroendet också spelar en särskilt viktig roll. I och med att Finland tillhör de länder i världen där det mellanmänniska förtroendet är högst, är det inte långsökta att anta att det också har påverkat åsiktsklimatet när det gäller attityder gentemot finlandssvenskarna. Kapitlets huvudsyfte har varit att analysera huruvida ett högt mellanmänniska förtroende hos majoritetsbefolkningen påverkar dels attityderna gentemot finlandssvenskar överlag, dels attityderna om det svenska språkets ställning i Finland. Resultaten är inte överraskande utan bekräftar i stort sett de slutsatser som tidigare forskning redan slagit fast. Det finns ett tydligt samband mellan ett högt mellanmänniska förtroende och en positiv inställning till det svenska språkets ställning i Finland, men även mer specifikt till skolsvenskan och finlandssvenskar som minoritetsgrupp.

Huruvida det är våra politiska institutioner som bidrar till ett högt mellanmänniska förtroende, vilket i sin tur leder till positiva attityder gentemot det svenska i Finland, går inte att bekräfta fullt ut utifrån dessa data. Det vi däremot med tillförlitlighet kan konstatera är att skillnaderna i attityderna mellan speciellt dem som uppvisar ett mycket lågt mellanmänniska förtroende och dem som uppvisar ett högt förtroende är väldigt stora. Detta tyder på att mellanmänniska förtroende är en viktig faktor som bidrar till en positivare syn på den finlandssvenska minoriteten i Finland.

Referenser

- Alesina, Alberto F. & Eliana La Ferrara 2000, "Who trust 's others?", *CEPR Discussion Paper No. 2646*, s. 1–38.
- Bäck, Maria 2008, "Socialt förtroende och deltagande i frivilliga föreningar. Det sociala kapitalet i Svenskfinland", Kjell Herberts (red.), *Opinioner och trender i Svenskfinland. Barometern/01–07*, Vasa: Samforsk, s. 38–57.
- Bäck, Maria 2019, "Sosiaalisen luottamuksen merkitys ja yhteys poliittiseen luottamukseen", Maria Bäck & Elina Kestilä-Kekkonen (red.), *Poliittinen luottamus – Polut, trendit ja kuilut*, Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Bäck, Maria 2011, *Socialt kapital och politiskt deltagande i Europa*, Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Cargile, Aaron, Howard Giles, Ellen Bouchard Ryan & James J. Bradac 1994, "Language attitudes as a social process: A conceptual model and new directions", *Language & Communication* 14, s. 211–236.
- Costa, Dora L. & Matthew E. Kahn 2003, "Civic Engagement and Community Heterogeneity: An Economist's Perspective", *Perspectives on Politics* 1, s. 103–11.
- Coté, Rochelle R. & Bonnie H. Erickson 2009, "Untangling the Roots of Tolerance: How Forms of Social Capital Shape Attitudes Toward Ethnic Minorities and Immigrants", *American Behavioral Scientist* 52, s. 1664–1689.
- Czymara, Christian S. & Alexander W. Schmidt-Catran 2017, "Refugees Unwelcome? Changes in the Public Acceptance of Immigrants and Refugees in Germany in the Course of Europe's 'Immigration Crisis'", *European Sociological Review* 33, s. 735–751.
- Delhey, Jan & Kenneth Newton 2003, "Who Trusts? The Origins of Social Trust in Seven Societies", *European Societies* 5, s. 93–137.
- Delhey, Jan & Kenneth Newton 2004, "Social trust: global pattern or Nordic exceptionalism?", *WZB Discussion Paper SP 1 2004 – 202*, s. 1–38.
- Dovidio, John F., Samuel L. Gaertner & Tamar Saguy 2009, "Commonality and the Complexity of 'we': Social Attitudes and Social Change", *Personality and Social Psychology Review* 13, s. 1–20.
- Europeiska Kommissionen 2018, "Eurobarometer 89.1", www.dbk.gesis.org (hämtad 19.3.2019).
- Freitag, Markus & Marc Bühlmann 2009, "Crafting Trust: The Role of Political Institutions in a Comparative Perspective", *Comparative Political Studies* 42, s. 1537–1566.
- Glaeser, Edward, David Laibson, Jose Scheinkman & Christine L. Sutter 2000, "Measuring Trust", *The Quarterly Journal of Economics* 115, nr 3, s. 811–846.
- Hardin, Russell 2004, *Trust and Trustworthiness*, New York: Russell Sage Foundation.
- Hooghe, Marc, T. Reeskens, Dietlind Stolle & Ann Trappers 2008, "Ethnic Diversity and Generalized Trust in Europe: A Cross-National Multilevel Study", *Comparative Political Studies* 42, s. 198–223.
- Inglehart, Ronald 1997, *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Countries*, Princeton: Princeton University Press.

- Liebkind, Karmela 1995, "Some problems in the theory and application of cultural pluralism: the complexity of ethnic identity", Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (eds.), *Cultural Minorities in Finland. An overview towards Cultural Policy*, Publications of the Finnish National Commission for UNESCO No. 66, Helsinki: Ministry of Education.
- McRae, Kenneth D. 1997, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland*, Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
- Migrationsverket, "Statistik", www.statistik.migri.fi (hämtad 6.6.2017).
- Misztal, Barbara A. 1996, *Trust in Modern Societies*, Cambridge: Polity Press.
- Newton, Kenneth 2001, "Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy", *International Political Science Review* 22, s. 201–214.
- Norén Bretzer, Ylva 2005, *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*, Studier i politik nr 94, Göteborg: Göteborgs universitet.
- Norris, Pippa 2002, *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), "Income inequality", www.data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm (hämtad 6.6.2017).
- Phinney, Jean S., D. Ferguson & Jerry D. Tate 1997, "Intergroup Attitudes Among Ethnic Minority Adolescents: a Casual Model", *Child development* 68, s. 955–969.
- Putnam, Robert D. 1993, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, Robert D. 2007, "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century. The 2006 Johan Skytte prize lecture", *Scandinavian Political Studies* 30, s. 137–174.
- Reeskens, Tim 2013, "But Who are Those 'Most People' that Can Be Trusted? Evaluating the Radius of Trust Across 29 European Societies", *Social Indicators Research* 114, s. 703–722.
- Rothstein, Bo 2003, *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, Bo & Eric M. Uslaner 2015, "Alla för alla. Jämlikhet, korruption och socialt förtroende", *Tidsskrift för samhällsanalys* 4, s. 151–185.
- Rotter, Julian B. 1971, "Generalized expectancies for interpersonal trust", *American Psychologist* 26, s. 443–452.
- Semyonov, Mosche & Anya Glikman 2009, "Ethnic Residential Segregation, Social Contacts, and Anti-Minority Attitudes in European Societies", *European Sociological Review* 25, s. 693–708.
- Stolle, Dietlind, Stuart Soroka & Richard Johnston 2005, "How Diversity Affects Attitudinal Social Capital – a US-Canada Comparison", Paper prepared for the Workshop for Preliminary Presentations of Findings from the Citizenship, Involvement, Democracy (CID) Survey Project, Dec. 12–13, 2005.
- Sundberg, Jan 2005, "Finlandssvenskt väljarbeteende – en tillbakablick", Åsa Bengtsson & Kimmo Grönlund (red.), *Den finlandssvenska väljaren*, Vasa: Samforsk, s. 5–22.

- Transparency International, "Index 2018", www.transparency.org/cpi2018 (hämtad 19.3.2019).
- Uslaner, Eric M. 2002, *The Moral Foundations of Trust*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Welch, Michael R., Roberto E.N. Rivera, Brian P. Conway, Jennifer Yonkoski, Paul M. Lupton & Russel Giancola 2005, "Determinants and Consequences of Social Trust", *Sociological Inquiry* 75, s. 453–473.